

## СЕКЦІЯ «УКРАЇНОЗНАВСТВО»

УДК: 94(477)"1993/1939"

Турчина Л. В.<sup>1</sup>, Сахно О. В.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> канд. іст. наук, доц. НУ "Запорізька політехніка"

<sup>2</sup> асп. кафедри новітньої історії України ЗНУ

### **ТАНДЕМ ВИЗНАЧНИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ ДОБИ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ: МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ ТА ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО**

Доба Розстріляного відродження – показовий період в історії України. Саме тоді, український народ, отримавши відносну свободу, почав жити по-новому. З'ясувалося, що занедбана століттями поневірянь українська еліта, не зникла, а, навпаки, виявила усю свою змістовність та європейськість. Тому метою роботи є з'ясування культурно-історичної ситуації в Україні на початку 1920-х – впродовж 1930-х рр. крізь призму світосприйняття двох митців – М. Хвильового та О. Довженка.

Часи, коли відбулося знайомство цих діячів, – напевно визначити складно. Швидше за все, це був 1923 р., коли О. Довженко повертається з Берліну до Харкова. На той момент М. Хвильовий вже був відомим поетом, який видав кілька збірок поезій, і членом пролетарської організації "Гарт". В. Еллан-Блакитний запросив О. Довженка на посаду художника-ілюстратора до газети "Вісті ВУЦВК". До його обов'язків входило художнє оформлення газети, малювання щоденних політичних карикатур, зокрема, політичної еміграції української еліти, міжнародного політичного становища СРСР, релігійної складової та ін. Крім того, митець підпрацьовував й в інших виданнях, що призвело до появи близько 1000 шаржів та карикатур. О. Довженко, опинившись у вирі нових мистецьких ідей, також став членом "Гарту". Цей союз пізніше трансформувався у Вільну академію пролетарської літератури ("ВАПЛІТЕ"). Завдяки наявності дружніх шаржів, можна зробити висновок, що О. Довженко серед своїх близьких знайомих мав багато відомих літераторів. Саме тоді О. Довженко малює дружній шарж на М. Хвильового.

В альманасі "Гарту" за 1924 р. вміщено фотографію, на якій буквально поруч з М. Хвильовим бачимо О. Довженка. Останній так описував своє перебування у спілці: "Членом "Гарту" я був і сам як книжковий ілюстратор". Відносно прямого спілкування М. Хвильового з О. Довженком практично нічого не відомо. У довженківській біографії, записаній у дописах, агент "Стріла" (Ю. Смолич) так висловлювався про відносини М. Хвильового та О. Довженка: "В 1923-24 гг. я познакомился с ДОВЖЕНКО. Самое лучшее

отношение, но без бытовой дружбы, было в то время у ДОВЖЕНКО к ХВЫЛЕВОМУ, которого ДОВЖЕНКО считал лучшим мастером в литературе". За доносом Ю. Смолича, у ВАПЛІТЕ О. Довженко хоча й входив, але активної участі в організації не брав. Хоча за іншими документами, саме О. Довженко був присутнім, як на установчих зборах, так і на ліквідаційних. А під кінець, у той час, коли ваплітяни заговорили про його запроданство та московську орієнтацію, він "в наших тогда разговорах ярко и остро осуждал группу ХВЫЛЕВОГО, но не самого ХВЫЛЕВОГО, которого продолжал любить и считал жертвой влияния ДОСВИТНОГО и ЭПИКА".

Також можемо говорити про визнання колом М. Хвильового таланту О. Довженка. У листі Ю. Яновського до М. Хвильового, опублікованому у "Літературному ярмарку" за 1929 р., йдеться про те, що "Довженко – козирна карта нашого кіно і нею затуляють вітер з усіх боків. Візьмемо в колоди її – і решта буде не козирна". Існують відомості, зафіксовані сином М. Куліша Володимиром, про ставлення М. Хвильового до творчості О. Довженка. Одного разу, при зустрічі з письменником, хлопець отримав питання: чи дивився він "Звенигору"? І В. Куліш з гордістю відповів, що бачив її мінімум 5 разів! А М. Хвильовий лишився з того дуже задоволеним.

За словами Ю. Смолича: "Снова я увиделся с ДОВЖЕНКО в ночь после самоубийства ХВЫЛЕВОГО. ДОВЖЕНКО вошел в комнату, где лежал в гробу ХВЫЛЕВОЙ – было поздно и людей присутствовало немного – подошел прямо к гробу, ни на кого не смотря, взял голову обеими руками, нагнулся, поцеловал заклеенную рану, повернулся и вышел". За ним вийшли М. Йогансен, О. Слісаренко, і сам Ю. Смолич й пішли до парку. Там М. Йогансен прочитав напам'ять для О. Довженка передсмертний лист. "Причина его самоубийства арест ЯЛОВОГО, которое он расценивал как расстрел нашей генерации, и заявил, что он ничего не понимает, так как мы были честными коммунистами. Мы должны это письмо запомнить на всю жизнь".

Показовим фактом з цього "самогубства" видається такий момент: менше ніж за два тижні, до 1 травня 1933 р. став до експлуатації перший шлюз Дніпрогесу. І така подія мусила позитивно за умов тоталітарного ладу сколихнути усе суспільство.